

TÜRKİYE’DE HÜKÜMET PROGRAMLARINDA SENDİKA-SİYASET İLİŞKİSİ

Mehmet Gök

Hakim, Konya Bölge İdare Mahkemesi Üyesi

**Corresponding Author:*
E-mail: drmgok07@gmail.com

(Received 18th February 2021; accepted 25th May 2021)

a: ORCID: 0000 0002 0454 3366

ÖZET. Türkiye’de batı tarzı bir sendikal mücadele yaşanmamakla birlikte bu alandaki gelişmelerin çok hızlı bir şekilde geliştiğini ve toplumsal tabanda kabul gördüğünü görüyoruz. Yaşanan sosyo-ekonomik ve siyasal gelişmelere göre yapılan yasal düzenlemelere ve her şeyden önemlisi hükümet programlarına da bu konunun yansımaları görüyoruz. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş dönemlerinde çok fazla sendikal konuların ve bu alanın sorunlarıyla ilgili düzenlemelerin hükümet programlarında olmadığını söyleyebiliriz. Ancak demokratik gelişmelerle birlikte sendikal, sosyal politika ve çalışma hayatıyla ilgili gelişmelerin bu alanda da yansımalarını görmekteyiz. Bu çalışmada yeni Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin hükümet programları esas alınarak çalışma hayatı ve sendikal konulara ilişkin düzenlemeler kısa da olsa değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sendika, Çalışma Hayatı, Hükümet Programı, Siyaset ve Sosyal Politika.*

THE RELATIONSHIP BETWEEN LABOR UNIONS AND POLITICS IN GOVERNMENT PROGRAMS IN TURKEY

ABSTRACT. Although there has never been a Western-style labour union struggle in Turkey, it is seen that developments in this field are evolving very quickly and are accepted in the social base. It is seen that this issue is reflected in the legal regulations made according to the socio-economic and political developments and, above all, in the government programs. In this context, it can be said that during the early periods of the Republic of Turkey, labour union issues and regulations related to the problems of this field were not much included in government programs. But along with democratic developments, labour union developments and developments related to social policy and working life have also been reflected in this field. In this study, the working life and labour union regulations are briefly evaluated based on the government programs of the governments of the new Republic of Turkey.

Keywords: *Labour Union, Working Life, Government Program, Politics and Social Policy.*

GİRİŞ

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti’nde parlamenter sistemin kuruluşundan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçtiğimiz 2018 yılına kadar kurulan hükümetleri yedi grup altında değerlendirerek çalışma hayatı, sendikal konular ve uygulanan sosyal politikalarla ilgili önemli konuları dönemin hükümet programına bakarak değerlendirmeye çalıştık.

1920’den 2018 yılına kadar geçen süreçte demokratik sistemin güçlenmesi, devletin kurumsallaşmasına ve uluslararası ilişkilerin güçlenmesine bağlı olarak yasal prosedürün geliştiği, devletin sosyo-ekonomik bakımdan güçlenerek yukarıda bahsedilen konuların daha çok gündem oluşturduğu ve zaman içerisinde etkinliğinin arttığını görüyoruz.

Toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında hükümetler birinci derecede sorumludurlar (Çoban, A. (2018), 1278). Milli mücadelenin yaşandığı ilk dönemlerde kurulan hükümetler çoğunlukla kendi imkanlarıyla olmasa da halka yardım etmeye çalışmıştır (Hayta N., Belenli, T. (2021), 3). “...Sadece askerler ve ailelerinin değil sivil halkın durumunu düzeltmek için de bir şeyler yapılmaya çalışılmıştır”(Hayta N., Belenli, T.(2021), 4).

“...Ülkedeki siyasi partiler, seçim öncesi toplumun ihtiyaçlarına yönelik olarak çeşitli vaatlerde bulunmakta, seçimi kazanıp hükümeti kurduklarında ise bu vaatlerini hükümet programına dönüştürmekte ve meclisin onayına sunmaktadırlar (Çoban, A.(2018), 1279).

Cumhuriyetin kurulduğu 1923 tarihinden itibaren Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçtiğimiz 2018 yılına kadar geçen 95 yıllık zaman dilimi içerisinde toplam 65 hükümet kurulmuş olup bunlardan 46’sını tek partili hükümetler, 19’unu ise koalisyon hükümetleri oluşturmaktadır. Tek partili hükümetler toplam 70 yıl 5 ay gibi bir ömre sahipken, koalisyon hükümetlerin ise 23 yıl 7 ay gibi bir ömre sahip olduklarını görüyoruz. Bunun yanında sol düşünceye sahip olan 26 hükümetin 20’si tek başına, 6’sı ise koalisyon hükümeti olarak kurulmuş, sağ düşünceye sahip olarak ise 35 hükümet kurulmuş, bunların 22’si tek başına, 13’ü ise koalisyon hükümeti şeklinde kurulmuştur. Bunların yanında 3 askeri hükümet, 1 de geçici hükümet kurulmuştur (Çoban, A. (2018), 1283-1284).

Sendika siyaset ilişkisi konusu bugüne kadar birçok akademik çalışmaya konu yapılmış ve bundan sonra da yapılmaya devam edilecektir. Bu çalışma ile 1920-2018 döneminde Türkiye’de kurulan hükümetlerin programlarında sendika-siyaset ilişkisini sendikal konuları (içtima-i siyaset) dikkate alarak incelemeye çalışacağız.

1-1920-1942 DÖNEMİ

Bu dönemde icra vekilleri, İnönü, Okyar, İnönü, Bayar ve Saydam hükümetleri olmak üzere toplam on beş hükümet kurulmuş olup, programlarına baktığımız zaman günün koşullarına ve devletin sosyo-ekonomik gücü doğrultusunda programları kısa ve detaysızdır. Bu dönemde bütün olumsuzluklara rağmen durumu iyi olmayan başta şehit yakınları olmak üzere zor durumda olanlara imkan dahilinde maaş bağlanılmaya çalışılmıştır (Hayta N., Belenli, T.(2021), 5).

a-İcra Vekilleri Heyeti I, II, III, IV, V(03.05.1920-27.10.1923)

Birinci İcra Vekilleri Heyetinin iç siyasetteki hedefi bu yıllar savaş yılları olduğu için milletin birlik ve beraberliğinin sağlanması ve oluşturulacak emniyet ortamının ülke genelinde sağlanması olmuştur (Gök, M.(2021), 147).

Birinci İcra Vekilleri Heyeti hükümetini programında o günkü şartlardan dolayı çalışma hayatı ve sendikalarla ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır (Bu konuda daha geniş bilgi için bkz: Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 3-5).

Beşinci İcra Vekilleri Heyetinin programında memurluğa yeni alınanlar için yeni bir kanun düzenlendiği, yeni alınanların ehil insanlar olmalarının sağlanması için sınavla alınacakları, çalışmalarına göre her üç senede bir kıdem ilerlemesi sağlanacağı ifade edilmektedir. Memurlar için bir sicil düzenleneceği ve bu siciller çalışan insanların

kabiliyeti, terfiye şayan olup olmadığının mülkiye müfettişlerince denetleneceği şeklinde bir düzenleme yer almaktadır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 13).

b-İnönü Hükümetleri I, II(01.11.1923-22.11.1924)

İsmet İnönü Hükümeti program getirmemiştir. Sadece İsmet Paşa, Başbakanlığa seçtiği için bir nutuk vaaz etmiştir. Bu nutukta “... Şiarımız fiiliyat, gayret, iş yapmak arzusudur” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “İnönü Hükümeti”, c. 1, 24) demiş, başka da bizim incelediğimiz konularla ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir (Gök, M.(2021), 147).

c-Okyar Hükümeti(22.11.1924-03.03.1925)

Daha önceki hükümetlerce başlatılan fakat henüz tamamlanmamış olan memurun hak ve hukukunu(vazifelerini) belirleme çalışmalarını noktalamak bir hedef olarak seçilmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988),”Okyar Hükümeti”, c.1, 28).

Bu dönemde ayrıca hükümetçe tarım aletlerinin alınması, hastalıklarla mücadele, ziraat okullarının çoğaltılması, hayvan türlerinin ıslahı konularında çalışma yapma hükümet programına alınmıştır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Okyar Hükümeti”, c.1, 29).

d-İnönü Hükümetleri III, IV, V, VI, VII(04.03.1925-25.10.1937)

Üçüncü ve Dördüncü İnönü Hükümetlerinin programında sendikalar ya da sendikalarla ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Beşinci İnönü Hükümeti döneminde mili iktisadın ve iktisadi hayatın oluşturulması amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Bu hedefe ulaşmayı hükümet öncelikli bir görev olarak kabul etmiştir. Bu dönemde hükümet memurlarla ilgili Teçdül Kanunu ve Tekçüt Kanunu oluşturmaya çalışmaktadır. Bu konuda yapılacak herhangi bir indirim ve azalışı kesinlikle kabul etmeme kararındadır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Beşinci İnönü Hükümeti”, c.1, 42).

Altıncı İnönü Hükümeti programında, yapılan %15 derecesindeki memur kadrosu tasarrufu %10 indirim, denizcilik işletmesinde çok ucuz bir hattın işletilmesi gibi radikal tedbirlerle bütçede hedeflenen rakama ulaşıldığı ifade edilmektedir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Altıncı İnönü Hükümeti”, c.1, 46). Hükümetin takip edilen politikadaki hedefi programda şöyle ifade edilmektedir.

“Mali ve iktisadi tedbirlerimizin hepsinde çiftçilerimizin vaziyeti ve mahsullerimizin himayesi bizim hedefimizdir.” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Altıncı İnönü Hükümeti”, c.1, 47). Ayrıca iş hayatını düzenleyecek olan kanunun da hazır olduğu ifade edilmiştir.

VII. İnönü hükümeti programında genelde dış politikadan ve komşu ülkelerle olan ilişkilerimizden bahsedilmekte, çalışma hayatı ve çalışanlarla ilgili herhangi bir düzenleme yer almamaktadır (Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “Yedinci İnönü Hükümeti”, c.1, 49-50; Gök, M.(2021), 149).

e-Bayar Hükümetleri I, II(25.10.1937-25.01.1939)

Birinci Bayar Hükümeti döneminde “zirai asayiş kanun layihasının meclise yetiştirilmeye çalışılacağı ifade edilmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Birinci Bayar Hükümeti”, c.1, 53).

Bayar, Şef’in “milli ekonominin temeli ziraattir” dediğini zikrederek bu dönemde,
“Topraksız çiftçi bırakmamak,
İş vasıtalarını artırmak, iyileştirmek ve korumak,
Ziraat bölgelerine göre hususi tedbirler almak,

Çok, iyi ve ucuz ihtisal temin etmek.” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 57(Burada Şeften kastedilen İnönü’dür)) politikalarının uygulanacağı ve sonuç alınacağını söylemiştir.

Daha önceki hükümet programlarına göre oldukça uzun olan Birinci Bayar Hükümeti programında daha ziyade tarım ve hayvancılığa önem verilmiş, milli tüccarların arttırılması, sanayi tesislerinin kurulması v.b. konulara değinilerek üretimi arttırmak için de istihdama işaret edilerek “istihsalı arttıracak elemanlar arasında işçi iskanı işine büyük ehemmiyet vermek istiyoruz” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 67) denilmektedir.

II. Bayar Hükümeti programında da önceki programın devam edeceği ifade edilerek, yeni bir düzenlemeye gidilmemiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “İkinci Bayar Hükümeti”, c.1, 85-87).

f-Saydam Hükümetleri I, II (25.01.1939-08.07.1942)

Çiftçi ve köylülerden alınan vergilerin azaltılması ve böylece onların kalkınmalarının kolaylaştırılması benimsenmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Birinci Saydam Hükümeti”, c.1, 90).

Saydam hükümeti de CHP programına sadık ve onun takipçisi olacağını ifade ederek ziraatin büyük önem verdiği konular arasında olduğunu şu cümlelerle belirtmektedir.

“Ziraat işleri üzerinde önemle, itina ile duracağımız büyük davalarımızdan biridir. Çiftçinin emek ve vaktini kıymetlendirmek, istihsal kudret ve kabiliyetini arttırmak, kazancını ve yaşama seviyesini yükseltmek ziraat programımızın esas ve gayeleridir” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 91).

İkinci Saydam hükümetinde de farklı bir düzenleme getirilmemiş, “... Cumhuriyet Halk partisinin programına sadık ve onun tahakkukuna çalışan arkadaşlarımız olmakla bahtiyarız...” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “İkinci Saydam Hükümeti”, c.1, 96) denilmekle yetinilmiştir.

2-1942-1950 DÖNEMİ

Bu dönemde Saraçoğlu, Peker, Saka ve Günaltay tarafından toplam altı hükümet kurulmuştur.

a-Saraçoğlu Hükümetleri I, II(09.07.1942-07.08.1946)

Saraçoğlu Hükümeti de CHP programını hassasiyet ve dikkatle uygulamaya çalışacağını ifade etmiştir.

Bu yıllar savaş yılları olduğu için ülkenin durumu, yaşanan kıtlık ve sıkıntılar için alınacak tedbirler genelde hükümet programını oluşturmakta, bizim konumuz olan sendikalcık ve siyaset vb. konular açısından kayda değer bir düzenleme bulunmamaktadır (Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “Birinci Saraçoğlu Hükümeti”, c.1, 97-106).

II.Saraçoğlu Hükümeti programını açıklarken Başbakan Rüştü Saraçoğlu hükümetinin hedefini şu cümlelerle izah etmiştir.

“Mamur bir Türk Vatanı, mesut bir Türk Milleti, kuvvetli bir Türk Devleti, işte bizim hedefimiz bunlardır...” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “İkinci Saraçoğlu Hükümeti”, c.1, 108) .

Bu dönemde hükümet fiyat artışlarına gitmenin yararlı olacağı gerekçesiyle devalüasyona gitmiş ve halka vaat ettiği vaatlerini yerine getirmeye başlamıştır.

“140 liradan fazla ücret ve maaş alan geniş manasıyla bütün memur ve müstahdemlere birer kat elbiselik kumaş.

140 liradan aşağı olanlara ikişer kat elbiselik kumaş.

70 liradan aşağı maaş ve ücret alanlara ayrıca birer ayakkabı vermeyi vaat etmiştik.

Elyevm bütün bu vaatler icra safhasındadır” ve derpiç edilen zamanı içinde tamamen yapılacaktır” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 100) .

Bu uygulama verilen vaatlerden sadece bir tanesidir. Ayrıca programda vatandaşlara bulgur, pirinç, yağ ve şeker de dağıtılması vaat edilmiştir.

b-Peker Hükümeti(07.08.1946-10.09.1947)

Bu dönemde hükümet, savaş ekonomisinin verdiği sıkıntıyı ortadan kaldırmak amacıyla tarım, orman ve hayvancılık konusunda yeni politikalar geliştirmeye başlamıştır.

“Memurlar kanununun yenilenmesini teklif edeceğiz” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 133-134) diyerek memurlar hakkında da yenilikler düşünülmekte olduğu anlaşılrsa da bunda pek da kararlı olunduğunun söylenemeyeceği anlaşılmaktadır.

Peker Hükümetinin programında çalışma hayatı ile ilgili şu düzenlemelere yer verilmiştir.

“İşçi hayatının iyileştirilmesi ve bunların risklere karşı teminata kavuşmalarını sağlayacak teceddütlere daha büyük ölçüde devam edeceğiz.

1-Bu yıl uygulanmasına başlanmış olan ve şimdilik meslek hastalığı, kaza ve analık hallerini ihtiva eden sosyal sigortalara birde işçilerimizin ihtiyarlığını teminat altına alacak emeklilik sigortası ekleyeceğiz.

2-İş hukukumuzu değiştireceğiz. Henüz iş kanunumuzdan faydalanamayan küçük işyerlerindeki işçilerle deniz ve tarım işçileri için tasarılar sunacağız.

3-İş ve işçi bulmayı bir devlet vazifesi haline getiren kanunla meydana gelen devlet kurumunun çalışmasını genişleteceğiz. Kalifiye işçi yetiştirmeğe önem vereceğiz.

4-Memleketimizin muhtelif bölgelerinden iş sahalarına doğru vuku bulan işçi hareketini kontrol altına alarak gerekli tesislerin kurulmasıyla meşgul olacağız.

5-İş merkezlerinde sıhhi ve sosyal tesisleri tamamlamağa ve işçilerimizi sıhhi meskenlere yerleştirme üzerinde zaman ve emek sarfiyle çalışacağız.

6-İş kanununun işçi lehine olarak işverenlere yüklediği mükellefiyetleri tam olarak gerçekleştirmeyi takip edeceğiz” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 133-134).

Bugüne göre önemli olmayan, fakat o günün şartlarına göre son derece önemli ve büyük haklar olarak nitelendirilebilecek bu düzenlemeler ilk defa bir hükümet programına bu dönemde girmiştir.

c-Saka Hükümetleri I, II (10.09.1947-16.01.1949)

Birinci Saka Hükümeti devlet kadrolarında rasyonel bir çalışma ortamı kurmayı kararlaştırmış, bunu gerçekleştirebilmek için bayanlarla ilgili kuruluşlardan da faydalanmayı yerinde bulduğunu programında ifade etmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Birinci Saka Hükümeti”, c. 1, 142).

II. Saka Hükümeti döneminde de istihdam edilen kadronun büyük bir yük getirdiği ifade edilmiş, hiç kimseyi açıkta bırakmadan mümkün olan en yüksek istihdam sayılarının yakalanmak istendiği belirtilmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “İkinci Saka Hükümeti”, c.1, 146).

d-Günaltay Hükümeti(16.01.1949-22.05.1950)

Günaltay hükümeti Türkiye’nin demokratikleşmesindeki ana parametrelerden birisini oluşturmaktadır (Öztürkci, A. (2020), 412). “...Şemsettin Günaltay, Meşrutiyet döneminde Türkçülük akımına yakın duran İslamcılardandı. Lozan Üniversitesinde Tabii

Bilimler Eğitimi almıştı ve batı kültürünü yakından bilmekteydi. Meclis-i Mebusanda Ertuğrul (Bilecik) mebusu olarak yer aldı...”(Öztürkci, A.(2020), 414). Günaltay hükümetinin programı 24.01.1949 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde okundu. Okunan program yaklaşık 2,5 sayfadan ibaret olup Cumhuriyet Hükümetlerinin en kısa programa sahip olanlardan birisidir. Bunun nedenlerinden birisi hükümetin ömrünün kısa olması, bir diğeri de ABD ile yapılan görüşmelerin sürmesi ve demokratikleşme çabalarının devam etmesidir (Öztürkci, A. (2020), 416). Günaltay hükümetinin programı, Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan hükümetler arasında programı en demokratik olanıdır (Öztürkci, A. (2020), 419)..

Devlet dairelerinde çalışanların görevlerini ve yetkilerini bilerek yapmaları, vatandaşların işlerini kolayca yapmaları ve bunun sonucunda da çalışanlara halkın sevgisini sağlamak amacı güdülmektedir (Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “Günaltay Hükümeti”, c.1, 150-151). Devlet dairelerindeki kadroların hizmet ihtiyaçlarına göre ayarlanması ve bu konuları düzenleyen kanunların ıslahı çalışmalarının bu dönemde de takip edileceği ve gerçekleştirilebileceği tekraren beyan edilmiştir.

3-1950-1971 DÖNEMİ

Bu dönemde Menderes, Gürsel ve İnönü-Ürgüplü tarafından toplam yedi hükümet kurulduğunu görüyoruz.

a-Menderes Hükümetleri I, II, III, IV, V(22.05.1950-27.05.1960)

1950-1960 dönemi Türk tarihinde demokrat parti dönemi olarak bilinmektedir. Ekonomi politikaları bakımından bu dönem devletçi bir yapıdan liberal bir yapıya, ekonomiye geçiş dönemidir. Bu dönemde tarımsal yapının öncelikli olduğu, sanayileşmeye ve dış ekonomik ilişkilerde liberalizme önem vermeye çalışıldığı görülmektedir (Kanca C. O. (2012), s. 48). “Demokrat parti iktidara gelirken programında işçilerin menfaatlerini korumaya yönelik önemli ve olumlu ilkelere yer vermiştir...” (Kanca C. O. (2012), 50).

Birinci Menderes Hükümeti döneminde, Yeni hükümetin önceki hükümetler gibi birbirlerinin devamı olmadığı halkın oyuyla işbaşına geldiği ve önemli icraatlarda bulunacağı vurgulandıktan sonra çalışma hayatı konusunda şu görüşlere yer verilmiştir.

“Memleketimizde çalışma hayatını ve işverenlerle işçi münasebetlerini içtima-i adalet prensiplerine uygun olarak kanun ve nizam yollarıyla düzenleme, çalışanların yaşam seviyesini umumi heyet seviyelerinde ve memleketin iktisadi imkanlarıyla mütenasip surette yükseltmek, cemiyette sosyal güveni temin etmek gayemiz olacaktır.

Demokrasi prensiplerine göre tabii bir hak olarak tanıdığımız grev hakkını sair demokrat memleketlerde olduğu gibi, içtima-i nizamı ve iktisadi ahengi bozmayacak surette kanunlaştıracamız” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Birinci Menderes Hükümeti, c.1., 162).

Burada da görüldüğü gibi I. Menderes Hükümeti, işçi işveren ilişkilerini kanuni prensipler çerçevesinde düzenlemeyi, çalışanların yaşam seviyelerini ülke imkanları ölçüsünde iyileştirmeyi ve sosyal güvenliğin tesisini gaye olarak açıklamaktadır. Ayrıca grevi demokratik bir hak olarak tanımakta, ülke menfaatlerine uygun olarak bu hakkı kanunlaştıracamızı söylemektedir (Kanca C. O. (2012), 50-51).

II.Menderes hükümeti döneminde sosyal adalet yolunda gereken her şeyin yapılacağı”...İşçilerimizin hakkının korunması ve geleceklerinin teminat altına alınması...”(a.g.e., “İkinci Menderes Hükümeti, 175) yolunda çalışmaların hızlandırılacağı ifade edilmektedir. Ücretli hafta tatili konusunda bir kanun teklifi

hazırladığı ve kısa süre içinde meclise sunulacağı ifade edilmektedir. Sendikaların sendikal görevlerini daha iyi yapabilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılması da II. Menderes hükümeti programında yer alan hususlardandır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c.1, 175-176).

III. Menderes Hükümeti programında işçi ve çalışma hayatı meselelerine çok az değinilmiştir. Geçen dört yılda çok büyük gelişmelerin yaşandığı belirtilmiş, meydana gelen değişiklikler konusunda gerekli düzenlemelerin geciktirilmeden yerine getirileceği ifade edilmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Üçüncü Menderes Hükümeti”, c.1, 198).

IV. Menderes Hükümeti programında çalışma hayatı ile ilgili açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Programın sonlarına doğru zaten bu programın önceki Menderes hükümetleri programından bir farkının olmadığı, sadece zamanın gerektirdiği bir takım değişikliklerin yapıldığı ifade edilmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Dördüncü Menderes Hükümeti”, c. 1, s. 208; Daha geniş bilgi için bkz: Dağlı. N, Aktürk B. (1988), Beşinci Menderes Hükümeti Programı, c. 1, 212-213).

IV. Menderes Hükümeti programının ilke ve esaslarını Demokrat partinin esas ve ilkeleri oluşturmuş, önceki ilke ve prensiplerden ayrı ve farklı bir ilke ve prensip kabul edilmemiştir. Çalışma hayatı ile ilgili yeni bir düzenlemeye bu dönemde gidilmemiş, bu alanda daha önceden izlenen yol takip edilmiştir.

Menderes hükümeti liberalizmi savunmuştur. Savaş döneminde gelişip yükselen sınıfların yanında savaşın sıkıntılarını yaşayan kesimlerin de savunuculuğunu yaparak, programlarında bu alanlara yönelik düzenlemelere yer vermiş ve imkan dahilinde bunları uygulamaya çalışmıştır (Kanca C. O. (2012), 51).

b-Gürsel Hükümetleri I, II(27.05.1960-27.10.1961)

Birinci Gürsel Hükümeti programında işçi ve işveren meselelerinin adalet ve insan haklarına dayalı olarak, sendikacılığın bütün gerekleriyle demokratik düzene uygun olarak müzakere sistemi, sosyal güvenlik v.b. konuların üzerinde önemle durulacağı ifade edilerek yetinilmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Birinci Gürsel Hükümeti”, c. 2, 11).

İkinci Gürsel Hükümeti ise yeni bir hükümet programı getirmemiş birinci programı uygulamaya devam etmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “İkinci Gürsel Hükümeti”, c.2, 14).

c-İnönü ve Ürgüplü Hükümetleri(Koalisyon Hükümeti) I, II, III, IV (20.11.1961-27.10.1965)

Birinci Koalisyon Hükümeti döneminde, sinai gelişme sırasında işçi haklarının korunması gerektiği, asgari ücret tespit sisteminin yenilenmesi, vatandaşlar arasında nimet külfet dengesinin sağlanması, yeni iş alanlarının açılması, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanması, işçi işveren ilişkilerinin ahenkli bir hale getirilmesi ve işçilere siyasi parti ve ideolojik farklılıklara göre farklı muamele yapılmasının kesin olarak önlenmesi hedeflenmiştir(Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “Birinci Koalisyon Hükümeti”, c. 2, 21-22).

İkinci Koalisyon hükümeti programında, işçi-işveren ilişkilerinin Anayasaya uygun olarak düzenlenmesi, karşılıklı güven içinde çalışma, sosyal adalet ve sosyal güvenliğe bu şekilde ulaşma hedeflenmektedir.

İşçinin refahının iş verimi ve iş sahalarını genişleterek gerçekleştirmek suretiyle sağlanacağını, Grev ve Lokavt Kanununu ile günlük ihtiyaçları karşılamaktan uzak kalan iş kanununun meclis gündemine getirilmesi istenilmektedir.

İş kazaları ve meslek hastalıklarını daha çabuk kontrol etme ve tedbir alma imkanının Çalışma Bakanlığı ve işçi Sigortaları Kurumuna sağlayacak olan bir kanunun meclise sunulmasının hedeflendiği,

Çalışma Bakanlığı ve İşçi sigortaları Kurumu (SSK)’nun yeniden düzenlenmesi, İşçi ücretlerinin geç ödenmesinin önlenmesi, kamu sektöründe ikramiyelerin ücretlere eklenmesi,

Tarım işçileri lehine çalışmalar yapılacağı ve mevcut çalışmaların hızlandırılacağı, Hür sendikalar geliştirilecek, ekonomik ve sosyal meselelerin çözümü konusunda sendikaların fikir üreteceği ve hükümete yardımcı olacakları,

Kamu işletmelerinin yönetiminde işçilerden de yararlanılacak, maliyetin düşürülmesi ve verimliliğin artırılması konusunda işçiler de yardımcı olacak.

İş ve işçi bulma kurumuna ve işçilerin eğitimine önem verilecek,

Türk işçisi üzerinde oynanan oyunlara izin verilmeyecek, vatanını, milletini seven işçiler korunacak, işçileri sömürlere sömürmek isteyenlere imkan verilmeyecek (Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “İkinci Koalisyon Hükümeti”, c. 2, 41-42).

Üçüncü Koalisyon hükümeti programında uzun yıllardır üzerinde durulan fakat bir türlü gerçekleştirilemeyen tarım ve toprak reformunun”... en önemli ve süratle de ele alınması gereken başlıca meselelerimizden biri haline gelmiştir..” denilerek yeniden ele alınacağı ve kısa zamanda sonuç alınacağı ifade edilmektedir(Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Üçüncü Hükümet Programı”, c .2, 41-42).

İşçi- işveren ilişkilerinde ileri bir merhaleye gelindiği beyan edilen III. Koalisyon Hükümeti programında, çalışma hayatının barışçıl ve verimli yoldan işlemesini kolaylaştırıcı önlemler alınacağı ifade edilmektedir. Yurt dışındaki işçilerimize de değinilen programda bu konu şu şekilde yer almıştır; ” ...Yurt dışındaki işçilerimizin manevi ihtiyaçlarını karşılamak, arttırdıkları paraların memleket menfaatlerine ve kendi menfaatlerine daha uygun bir şekilde yurt içinde değerlendirilmesini kolaylaştırmak üzere tedbirler alınacaktır”(Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c. 2, 61).

Gizli ve mevsimlik işsizler de dahil işsizliğe son verilmesi amacıyla yeni iş alanlarının açılması için her türlü gayretin gösterileceğinin ifade edilmesi ile çalışma hayatı ile ilgili bölümüne başlanan IV. Koalisyon Hükümeti programında şu esaslara yer verilmiştir.

Hükümet yurt dışındaki işçiler için her türlü tedbiri alma kararındadır. Yürürlükte bulunan iş kanununun zamanın ihtiyaçları göz önünde tutularak hazırlanan ve meclis gündeminde bulunan kanun teklifinin bir an önce çıkartılmasına(kabulüne) çalışılacaktır. Fikir işçilerinin de mevcut kanunlar kapsamına alınması sağlanıp, sosyal güvenliğin daha geniş bir alana yayılmasına çalışılacaktır. Mart ayında yürürlüğe girecek olan Sosyal Sigortalar Kanununun bütün ayrıntılarıyla uygulanmasına çalışılacaktır. Tarım sektöründe çalışan işçilerin haklarının korunması amacıyla yapılan çalışmalar en kısa zamanda sonuçlandırılacaktır. Ayrıca işsizlik sigortasının uygulanmasına başlanmasına ve işçi sayısının artırılmasına iş mahkemelerinin artırılmasına ve iş davalarının hızlandırılmasına çalışılacaktır (Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “Dördüncü Koalisyon Hükümeti”, c. 2, 84; Gök, M.(2021), 158).

4-1971-1980 DÖNEMİ

Bu dönemde Demirel, Erim, Melen, Talu, Ecevit, Irmak, Demirel, Ecevit, Demirel, Ecevit ve yine Demirel tarafından toplam on dört hükümet kurulmuştur.

a-Demirel Hükümetleri I, II, III(27.10.1965-26.03.1971)

Birinci Demirel Hükümeti programında çalışma hayatı ile ilgili yeni bir düzenleme getirilmemiş, günün şartlarına uygun kanuni düzenlemelerin en kısa zamanda yapılacağı mevcutların yeniden günün ihtiyaçlarına cevap verecek hale getirileceği, işsizliğin önlenmesi, tarım, orman ve hayvancılık konusunda gerekli düzenlemelerin bir an önce yapılacağı ifade edilmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Birinci Demirel Hükümeti”, c. 2, 115-120).

İşsizliği önlemek amacıyla büyük sanayi yatırımlarına devam edileceği ifade edilen II. Demirel Hükümeti programında sosyal güvenliğin sağlanmasının da bir devlet görevi olduğu hatırlatılmaktadır.

Tarım kesiminde çalışan bütün çalışanların sosyal güvenlik kapsamına alınmasının da politikaları arasında yer aldığı programda ifade edilmektedir.

Çalışma şartlarının düzeltilmesi, işçilerin çocuklarına eğitim bursu verilmesi, Tarım-ış kanununun bir an önce yürürlüğe konulması, SSK kapsamının genişletilmesi, işsizlik sigortasının gerçekleştirilmesi, sendikacılığın güçlenmesine imkan verecek yasal düzenlemelerin bir an önce alınması, yurt dışına çıkış işlemlerinin kolaylaştırılması ve sadeleştirilmesi, işçi dövizleri ve dönüşlerde ilgili düzenlemelerin yapılacağı yönündeki hükümler II. Demirel Hükümeti programında yer almaktadır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “İkinci Demirel Hükümeti”, c. 2, 146-147).

b-Erim Hükümetleri I, II(26.03.1971-22.05.1972)

Çalışma hayatı ile ilgili her türlü tedbirin alınacağını belirttiği Birinci Erim Hükümetinde “... özellikle İş kanunu, Tarım İş Kanununun ve Çıracılık Kanunu tasarılarının en kısa sürede kanunlaştırılması için hazırlanacak tasarılar meclislerimize getirilecektir” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Birinci Erim Hükümeti”, c. 2, s. 210) denilmektedir. Ayrıca sendikalar kanunu ile toplu sözleşme grev ve lokavt kanunlarının birlikte ele alınarak aralarındaki çelişkilerin giderileceği, ulusal ekonomiye zarar veren sosyal patlamalara yol açabilecek aksaklıkların kanuni düzenleme yoluyla giderileceği ve işçilerin işverene ortak olması konusunun inceleneceği de bu hükümet programında yer almaktadır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c. 2, 211).

İkinci Erim Hükümeti programında birinci hükümet programındaki esaslara yine yer verilmiş, yurt dışındaki işçilerimizin her türlü sosyal haklarını almak ve korumak amacıyla daha etkili tedbirlerin alınacağı ifade edilmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c. 2, 225).

c-Melen Hükümeti(22.05.1972-15.04.1973)

Melen Hükümeti programında sendikalaşma, toplu sözleşme ve ücret saptama modellerini daha etkin olarak, barışçı çözüm yollarına olan ihtiyaç göz önüne alınarak, Sendikalar ve Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Kanununun (TSGLK) geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sanayileşme ataklarına ağırlık verilerek işsizlik probleminin çözülmesi hedeflenmektedir.

Yurt dışındaki işçilerimizin sorunlarının çözüleceği ifade edilen programda, Yurt Dışı işçi Sorunları Genel Müdürlüğü’nün bu dönemde faaliyette bulunacağı ifade edilmektedir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Melen Hükümeti”, c. 2, 245).

d-Talu Hükümeti(15.04.1973-26.01.1974)

İşçi, küçük esnaf v.b. dar gelirliilerin geçim şartlarını iyileştirici ve sosyal güvenlik tedbirlerinin alınacağı ve uygulanacağını belirtildiği Talu Hükümeti programında, işçi-işveren ilişkilerinin çalışanların aleyhine gelişmesine müsaade edilmeyeceği ve bugüne kadar çalışanlar lehine kazanılmış hakların tekrar geri alınmasına imkan verilmeyeceği ifade edilmektedir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Talu Hükümeti”, c. 2, 259).

e-Ecevit Hükümeti(26.01.1974-17.11.1974)

Ecevit Hükümeti programının, çalışma hayatı ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı bölümde “...Çalışma hayatı ile ilgili haklar süratle yaygınlaştırılacak, yürüyen hayatın gerisinde kalmış yasa hükümleri değiştirilecek ve gerekli yeni yasalar çıkarılacaktır..” denilmekte, devamında ise şu düzenlemelere yer verilmektedir.

Tarım ve Orman iş kolunda çalışan işçilerin hakları kanunla teminat altına alınacak, çırak, kalfa ve ustalar kanunu çıkarılacak, iş başında eğitim imkanı sağlanacak, sosyal güvenlik yurt genelinde herkesi kapsayacak şekilde yaygınlaştırılacak, işsizlik sigortası kurulması çalışmalarına başlanacak, çalışan kadınlara isteği halinde daha erken emekli olma imkanı tanınacak, bütün sosyal güvenlik kurumları tek çatı altında toplanacak MEYAK(Memur Yardımlaşma Kurumu) ve İYAK(İşçi Yardımlaşma Kurumu) kanunları çıkartılacak ve bu kurumların sosyal güvenlik veya yatırım alanında faaliyete geçmeleri sağlanacak ve yurt dışındaki işçilerimizin her türlü problemlerinin çözümü amacıyla gerekli düzenlemeler yapılarak tedbir alınacaktır(Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “Ecevit Hükümeti”, c. 2, 287-289).

f-Irmak Hükümeti(17.11.1974-31.03.1975)

Irmak hükümeti programında işçi-işveren ilişkilerinin amaca uygun şekilde yürüyebilmesi için sendikalar kanunu ve TSGLK arasındaki uyumsuzluğun giderileceği belirtilmekte, devamla aşağıdaki düzenlemelerin yapılacağı ifade edilmektedir (Gök, M.(2021), 161).

İşsizliğin çözümüne yönelik bütün tedbirler alınacak, işçi memur ayrımını belirleyecek olan 12 sayılı kanun hükmünde kararnamenin TBMM görüşmelerinde sonuçlandırılmasına çalışılacak, Emeği ile üretime katılanların meslek öncesi ve meslek içi eğitimlerine hız verilecek, Tarım-İş Kanununun yasalaştırılmasına çalışılacak, Yurt dışındaki işçiler yakından takip edilecek ve sorunları halledilip hak ve çıkarları korunacak, Kıdem tazminatı ile ilgili çalışmalara devam edilecek, Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının çalışmaları gözden geçirilecek ve Sosyal Güvenlik Başkanlığının kurulması düşünülecek, işsizlik sigortası kurulacak, ihtiyarlık, maluliyet, dul ve yetim aylıklarında bir asgari düzey belirlenecek ve emekli aylıklarında zamanın koşullarına göre gerekli artışların yapılacağı vb. düzenlemeler ve genel ifadeler yer almaktadır(Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Irmak Hükümeti”, c. 2, 310-312).

g-Demirel Hükümeti(31.03.1975-21.06.1977)

Sosyal Güvenlik Bakanlığı kurulmasını benimseyen Demirel hükümeti, genel sağlık sigortasının gerçekleştirilmesini de programına dahil etmiştir (Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “Demirel Hükümeti”, c. 2, 336-337). Bunların dışında;

İşçi ve işverenlerin yan yana olmalarına imkan verecek her türlü çalışma yapılacak, işçi ücretlerinin tespitinde ve yeniden düzenlenmesinde ülke gerçekleri göz önünde tutulacak, işçilerin ezilmemeleri için gerekli tedbirler alınacak, kıdem tazminatı ülke yararına 15 günden 30 güne çıkarılacak, Tarım ve Orman işçilerinin her türlü işçi

haklarından faydalanmalarına imkan verecek gerekli düzenlemeler yapılacak, bu konudaki boşluklar doldurulacak, işsizlik sigortası ile ilgili çalışmalar yapılacak, yurt dışındaki işçilerimizin problemleri zamanında ve günün şartlarına uygun olarak çözülecek, her türlü eğitim sorunları ve bu alandaki boşluklar, kısa zamanda doldurulacaktır(Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Demirel Hükümeti”, c. 2, 336-337).

h-Ecevit Hükümeti(21.06.1977-21.07.1977)

Önceki hükümetin çelişkilerinden dolayı çalışma barışının bozulduğu, işçi-işveren ilişkilerinin oldukça gerginleştiği ve bütün bunların sonucunda da yatırım isteğinin kalmadığı, dolayısıyla yatırımların durduğunun belirtildiği Ecevit Hükümeti programında, kamuoyunun istediği hükümetin ve çalışma şartlarının oluşturulacağı ve bu yöndeki özlemin giderileceği, çalışma barışın yeniden sağlanacağı ifade edilmektedir. Ayrıca yurt dışındaki işçilerimize güvence verilecek, onların verimli alanlarda yatırım yapmaları teşvik edilecektir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Ecevit Hükümeti”, c. 2, 354).

Anayasal ve demokratik işçi haklarının kullanılmasını yasaklayan kanunlar değiştirilecek, Tarım-İş Kanunu çıkarılacak, işsizlik azaltılacak, işsizlik sigortası kurulacak, Lokavtın kaldırılması yada kötüye kullanılmasını önleme yönünde TBMM’ne öneride bulunulacak, çocukların çalıştırılmasını önleyici etkin önlemler alınacak, çalışan kadınların hak ve menfaatlerine kavuşmaları ve bu yönden herhangi bir ayrıma tabi tutulmalarının önlenmesi ve toplumsal güvenlik kurumlarının mensuplarına sağladığı hak ve menfaatler arasındaki eşitsizlik ve dengesizlikler giderilecektir(Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c. 2, 367-368).

ı-Demirel Hükümeti (21.07.1977-05.01.1978)

Hükümet programında, çalışanların hak ve menfaatlerinin korunup geliştirilmesi ve teminat altına alınması, çalışma hayatı ile ilgili sorunların barışçıl yollardan çözülmesi ve gelişen ekonominin nimetlerinden adil olarak pay alınmasının sağlanacağı ifade edilmektedir. Hükümet programında bunların dışında;

Genel sağlık sigortası kurulacak, tarım işlerinde ve ev işlerinde çalışanların da sosyal güvenlik kapsamına alınması amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılacak, emeklilerin ücretleri yeniden ele alınıp zamanın şartlarına uygun olacak şekilde yeniden düzenlenecek, işçi ve memur ayrımı konusundaki çalışmalar sonuçlandırılacak, yeni bir milli istihdam planıyla işsizliğe ve gelecekteki iş ihtiyacına ciddi ve çabuk çözümler bulunacak, yurt dışında çalışanların meseleleriyle yakından ilgilenecek, korunmaya muhtaç insanlara götürülen hizmetler arttırılacak, işçilere mesken temini çalışmalarına hız verilecek, İYAK ve MEYAK tasarılarının kanunlaştırılmasına çalışılacaktır. Ayrıca Emekli Sandığı Kurumu Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlanması programlanmıştır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Demirel Hükümeti”, c. 2, 401-402).

i-Ecevit Hükümeti(05.01.1978-12.11.1979)

Hükümet programında Ecevit Hükümetinin;“...Emeğe büyük değer veren hükümetimiz, çalışanların haklarını korumayı, genişletip yaygınlaştırmayı ve toplumsal güvenlikten tüm yurttaşları yararlandırmayı görev saymaktadır”..(Dağlı. N, Aktürk B.(1988), “Ecevit Hükümeti”, c. 2, 430) düzenlemesi ile Ecevit Hükümetinin partizan nedenlerle sendika veya konfederasyon oluşturulmasını çalışma barışını bozacağı gerekçesiyle istememektedir. Bu tür gelişmelere ve bölünmelere yol açacak olan davranışlara son vermeyi de hükümetin görevleri arasında saymaktadır(Gök, M.(2021), 164).

Tarım-iş Kanunu çıkarılacak, iş kanunun koruyucu hükümlerinin tüm çalışanları kapsamı için gerekli çalışmalar yapılacak, işçi-memur ayrımı sonuçlandırılacak, işsizliği önleyici tedbirler alınırken işsizlik sigortasının uygulanmasına başlanılacak, lokavtın kötüye kullanılmasını önleyici çalışmalar yapılarak öneriler hazırlanacak, sakatların rehabilitasyon olanakları genişletilecek ve bunlara ilave olarak 65 yaşından yukarıdakiler ve çalışan kadınlar hakkında da çeşitli sosyal güvenlik tedbirleri alınıp uygulanacaktır(Dağlı. N, Aktürk B.(1988), c. 2, 430-431) düzenlemesine yer verilmiştir.

j-Demirel Hükümeti(12.11.1979-12.09.1980)

24.Demirel Hükümeti programında o günlerdeki ekonomik, sosyal ve siyasi istikrarsızlıklardan, can kaybı v.b. olaylardan ağırlıklı olarak bahsedildiği, işsizliğin alabildiğine arttığı ve bu durumun hükümetçe sosyal adaletsizlik olarak değerlendirildiği, büyük yatırım hamlelerinin durduğu beyan edilmektedir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Demirel Hükümeti”, c. 2, 451-452).

Sendika ve Dernekler kanunlarında değişiklik yapılacağı ifade edilerek şöyle denilmektedir “... Bu ve benzeri kuruluşların anayasanın 29’uncu maddesinde ifadesini bulduğu şekilde “Devletin ülkesi ve milleti ile bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin ve genel ahlakın” tahribine yol açan faaliyetlerde bulunulmasına müsaade olunamaz” (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c. 2, 455) denilmektedir.

Vatandaşların, girişimcilik haklarına son veren, çalışma alanını daraltan işlerden devlet çekilecek, emek ve sermayenin hakkaniyet ölçüleri çerçevesinde anlaşması sağlanacaktır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c. 2, 456).

5-1980-1993 DÖNEMİ

Bu dönemde, Ulusu, Özal, Akbulut, Yılmaz ve Demirel tarafından altı hükümetin kurulduğunu görüyoruz.

a-Ulusu Hükümeti(21.09.1980-13.12.1983)

İçtima-i siyasete ilişkin konulara (Çalışma ve Sosyal Güvenlik) bakış açısını, tüm vatandaşların mutluluk ve huzur içinde insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşam düzeyine erişmeleri olarak belirleyen Ulusu Hükümeti programında şu düzenlemelere yer verilmiştir.

İşçilerin her türlü hakkı korunacak, sendikalar demokratik esaslara uygun olarak faaliyetlerine devam edecekler, fakat ideolojik esaslara dayanarak işçileri sömürme amacına yönelik sendikalara müsaade edilmeyecek. İş kanununun sendikalar kanunu ve TSGLK bir an önce gözden geçirilip gerekli değişiklikler yapılacak, işçi ve işveren meslek kuruluşlarının faaliyetleri amaçlarına uygun olarak ülke genelinde geliştirilecek, Yurt dışında çalışan işçilerimizin sorunlarının gerçekçi yollardan en iyi şekilde halline çalışılacak, sosyal haklar ve hizmetler devletin teminatı altında olacak, bu güne kadar sosyal güvenlik şemsiyesine alınmayanların bu şemsiyeye dahil edilmeleri için gerekli çalışmalar yapılacak, sosyal güvenlik kuruluşlarının tek çatı altında toplanması için gerekli çalışma ve düzenlemeler yapılacak ve bütün bunlara ilave olarak yurt dışındaki işçilerimizin haklarının korunması amacıyla ilgili ülkelerle gerekli düzenlemeler ve anlaşmalar yapılacak, yapılanlar da günün şartlarına uygun hale getirilecektir(Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Ulusu Hükümeti”, c. 3, 16-17).

b-Özal Hükümetleri I, II(13.12.1983-31.10.1989)

Birinci Özal hükümeti de işçi ve işverenin aynı gaye için çalışması, meseleleri kavga yerine görüşerek anlaşma yolu ile çözümlemesinin tercih edilmesini kabul etmektedir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “I. Özal Hükümeti”, c. 3, 57-58).

Özal Hükümetleri, sendika kurma, tolu sözleşme, grev ve lokavt yapmayı, hür demokratik rejimin temel bir ilkesi olarak görmektedir.

Ücretin işe, verimliliğe göre belirlenmesi, eşit işe eşit ücretin verilmesini sosyal adaletin bir ilkesi olarak kabul etmektedir.

İşçilerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi, işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirlerinin alınması ve bunların denetiminin devlete bırakılmasını öngörmektedir.

Yurt dışındaki işçilerimizin ve onların ailelerinin her türlü problemlerinin çözümü için çalışmalarda bulunulması önemli bir görev olarak kabul edilmektedir.

İşsizliğin tedrici olarak azaltılması gerektiği ve bunun için gerekli düzenlemelerin yapılacağı ve yeterli önlemlerin alınacağı da I. Özal Hükümetinin programında yer olan esaslardandır.

İkinci Özal Hükümeti döneminde de sendika kurma, grev ve lokavt yapma demokratik toplumun temel unsurlarından birisi olarak kabul edilmektedir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “II. Özal Hükümeti”, c. 3, 99-100). Yeni hükümet programında farklı bir prensip ya da ilke kabul edilmemiş, I. Hükümet döneminde belirlenen esaslar hemen hemen aynen tekrar edilmiştir.

c-Akbulut Hükümeti(09.11.1989-23.06.1991)

Akbulut hükümeti nüfusun tümünü sosyal güvenlik şemsiyesi altına almayı prensip olarak kabul etmiştir (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), “Akbulut Hükümeti”, 16.11.1989 tarih ve 20344 sayılı Resmi Gazete, 27; Neziroğlu, İ., Yılmaz, T. (2013), 6315). “1983’te, sosyal güvenlik kapsamındaki nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 48,1 iken, 1989 yılında bu oran yüzde 59,1’e ulaşmıştır” (Neziroğlu, İ., Yılmaz, T. (2013), 6301). Bunun dışında;Toplu pazarlık sisteminin bütün kurumlarıyla yerleşmesi için azami gayret sarf edilecektir(Dağlı. N, Aktürk B. (1988), 28). Sendika kurma, toplu sözleşme, grev ve lokavt, hür demokratik düzenin çalışma hayatını düzenleyen temel unsurları arasında görülmektedir. Bunların en iyi şekilde işlemesi için azami gayret gösterilecek, çalışma hayatında işçi ve işverenlerin sorunları karşılıklı anlayış ve medeni çerçevede halledilmesi desteklenip bu konuda gerekli düzenlemeler yapılacaktır (Dağlı. N, Aktürk B. (1988), c. 3, 28; Neziroğlu, İ., Yılmaz, T. (2013), 6319). “İşçilerimizin çalışma şartlarının iyileştirilmesini, işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili tedbirlerin alınmasını ve bu hususun etkin bir şekilde devlet denetimine tabi tutulmasını gerekli görmekteyiz” (Neziroğlu, İ., Yılmaz, T. (2013), 6319).

Akbulut Hükümeti programında Özal Hükümetleri programları paralelinde hükümler yer almakta olup, bu haliyle onların devamı olduğunu anımsatmaktadır.

d-Yılmaz Hükümeti(23.06.1991-20.11.1991)

Genel başkanın değiştiği fakat partinin değişmediği Yılmaz Hükümeti de program olarak Özel Hükümetleri ve Akbulut Hükümeti paralelinde düzenlemelere yer verilmiştir.

Çalışma hayatında işçi ve işverenlerin meselelerini karşılıklı anlayış ve diyalog içinde halletmeleri için çaba sarf edilecek, toplu sözleşme görüşmelerinde çalışanın enflasyona ezdirilmemesi esas alınacak, verimlilikten ve refah payından faydalandırılacak, işçi işveren ilişkilerinde kavram kargaşasına son verilecek ve böylece anlaşma zemini ve imkanı kolaylaştırılmış olacak, tüm çalışanların sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınması

sosyal güvenlik alanında temel felsefe olacak, SSK her yönden desteklenip imkanları genişletilecek, yurt dışındaki işçilerimizin hak ve menfaatleri korunacak ve bu amaçla mevcut anlaşmalar yenilenecek, boşluklar doldurulacaktır(Yılmaz Hükümeti Hükümet Programı, Resmi Gazete, 06.07.1991 tarih ve sayı 20921, 12-13).

e-Demirel Hükümeti(20.11.1991-16.05.1993)

Demirel Hükümeti programında sendikal hakların İLO standartlarına uygun olarak kurumsallaşması sağlanacaktır. “... İşçi işveren ilişkilerinin Türkiye’de sosyal güvenliği geliştirici ve sosyal barışı güçlendirici yönde olması sağlanacaktır...” (Demirel Hükümeti Hükümet Programı, Resmi Gazete, 01.12.1991 tarih ve sayı 21068, 15).

Çalışma barışının korunmasına özel bir önem verilecek, işsizlik sigortası kurulacak ve aşamalı olarak uygulanmasına geçilecek, yurt dışındaki işçilerimizin bütün problemleriyle yakinen ilgilenip çözülecek ve bu amaçla bütün imkanlar seferber edilecektir (a.g.p., 16).

Demirel Hükümeti döneminde yeni bir uygulama olarak “Yeşil Kart” uygulaması getirilmiştir. Bu konu hükümet programında şu şekilde yer almıştır.

“Genel Sağlık sigortası aşamalı olarak yaygınlaştırılacak ve hiçbir vatandaş genel sağlık sistemi dışında bırakılmayacaktır. Ödeme imkanı olmayan vatandaşların sigorta primleri devlet tarafından karşılanacaktır. Bu çerçevede aşamalı olarak herkese tedavi olma imkanı sağlayan “Yeşil Kart” verilecektir (a.g.p., 24).

6-1993-2002 DÖNEMİ

Bu dönemde, Çiller, Yılmaz, Erbakan ve tekrar Yılmaz tarafından altı hükümet kurulmuştur.

a-Çiller Hükümetleri I, II, III(25.06.1993-28.06.1996)

Çiller Hükümeti programında şu düzenlemelere yer verilmiştir.

“Emeğin kutsal oluşu kadar günümüzün ekonomik gerekleri içindeki doldurulmaz yerine de aynı şekilde inanırız. Çağdaş teknolojinin ulaştığı baş döndürücü boyutlar dahi, emeğin gerekliliğini ortadan kaldırmamıştır. Uluslararası anlaşmalar ve İLO ilke ve standartları çalışma hayatımızda, gelişmiş ülkelerde olduğu ölçülerde uygulanacak, yasal ve idari düzenlemeler buna göre yapılacaktır. Çalışma barışının, büyük toplumsal uzlaşmanın özünü teşkil ettiğine inanırız. Çalışanların çağdaş yaşam koşullarının altında kalmamasına özen gösterilecektir. Ülkenin kaynak ve imkanları üzerinde, çalışanlar kadar, çalışma imkanı bulamayan işsizlerin de hakkı olduğu göz önünde tutulmalıdır.

İşçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının korunması temel ilkemizdir. Soysa-ekonomik istikrar ve uzlaşmanın sağlanması için batı ülkelerindeki örnekler doğrultusunda bir “Ekonomik ve Sosyal Konsey” oluşturulacaktır.

Sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin gerçekleştirilmesi için gerekli önlemler alınacak, kalkınma, sosyal devlet korunarak sağlanacaktır.

Personel reformu; kamu personeli ile bunların emekli dul ve yetimlerine dengeli, adil bir ücret rejimi ve yeterli bir hayat seviyesi sağlayacaktır. Devletin asli görevleri dışındaki alanlarda işsizlik sorununu aşmak amacıyla personel istihdam edilmesi yolu engellenecek, mevcut birim ve işletmelerde bu nitelikteki kadro fazlalığını eritecek, ilkeler belirlenecektir.

Memur ve işçilerin görev alanları ayrı ayrı kesin olarak tespit edilecek, aynı işin farklı statüdeki personelce yürütülmesi ve bunlara farklı ücret ödenmesi önlenecektir.

Kamu personel reformu tamamlanıp yürürlüğe girinceye kadar acil ve zorunlu durumlar dışında personel rejimini daha da yozlaştırmamak amacıyla muhtelif düzenlemeler yapılmayacaktır.

Kamu personel rejimi hazırlanırken Devletin yeniden yapılanması ve küçültülmesi önceliği temel ilke olarak kabul edilecektir” (Çiller Hükümeti Hükümet Programı, Resmi Gazete, 06.07.1993 tarih ve sayı 21629, 11).

“Anayasa’nın ikinci maddesinde ifade edilen “Sosyal Devlet” ilkesinin tüm boyutlarıyla yaşama geçirilmesi Hükümetimizin temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin güçlendirilmesi için gerekli önlemler alınacak kalkınma, sosyal devlet korunarak sağlanacaktır.

Çağdaş bir iş mevzuatı için engel oluşturan Anayasa maddelerinin değiştirilmesi yönünde çaba gösterilecektir.

Çalışma hayatında yaygınlaşma eğilimi gösteren sendikasızlaştırma, sigortasızlaştırma ve güvencesiz kılma çabalarına karşı önlem alınacaktır.

Kamu personelinin örgütlenme özgürlüğünden tam anlamıyla yararlanabilmesi için bir “Kamu Personeli Sendikalar Yasası” hazırlanacaktır.

“İşsizlik Sigortası” sistemi kurulacak ve aşamalı olarak yaygınlaştırılacaktır. İlk uygulama KİT reformu ve özelleştirme nedeniyle işsiz kalan işçilere öncelik tanınacaktır.

Ciddi finansman darboğazıyla karşı karşıya olan sosyal güvenlik kuruluşlarının sorunlarına çözüm getirilecek, gerekli yasal düzenlemeler yapılacak, bu kuruluşların üyelerine verdikleri hizmetler geliştirilecektir.

Sosyal Güvenlik Kuruluşları içinde önemli bir yere sahip olan SSK, prim gelirleri tahsilatında ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Kurumun tüm kuruluşlardan olan alacakları her geçen gün artmaktadır. Alacakların tahsilinin hızlandırılması, kurumun mal varlığının yönetimindeki zafiyet ve denetim eksikliği acilen çözümlenmesi gereken sorunlardandır.

Kurumun bozulmuş olan finansal yapısının düzeltilmesine yönelik ivedi önlemleri içeren yasa tasarısı TBMM’ne sunulmuştur.

Bu yasa ile Kurumun mal varlıklarının daha iyi ve gelir getirici bir biçimde değerlendirilmesi, SSK’nın fon yönetimi yapabilecek kurumsal bir yatırımcı hüviyetini kazanması yolunda adımlar atılması ve prim tahsilatlarının hızlandırılması amaçlanmaktadır.

Sosyal Güvenlik Reformu kapsamında; kurumun yönetimi, finansman ihtiyacı ve işlemlerin gözden geçirilmesi, sağlık ve sosyal güvenliğe ilişkin görevlerinin ayrılmasına yönelik çalışmaların kısa sürede sonuçlandırılması ile kurumun finansal sağlığa kavuşturulması öngörülmektedir.

BAĞ-KUR’un içinde bulunduğu finansman sıkıntısına çözüm getirmek amacıyla hazırlanan tasarı Yüce meclise sunulmuştur. Bu tasarının acilen yasalaşması ve BAĞ-KUR’un prim tahsilatında sağlıklı bir yapıya kavuşturulması zorunludur” (a.g.p., 14-15).

Prof. Dr. Tansu Çiller başkanlığında kurulan 50. Hükümet, bugüne kadar hep konuşulan, yazılan ve çizilen konuları (İşsizlik sigortası, memur sendikacılığı, iş güvencesi vb.) programına almış ve bunları çözmeyi en temel amaçları olarak ilan etmiştir. Bunun içinde DYP-SHP koalisyonu program olarak iyi, güzel ve yerinde hükümler ihtiva etmektedir. Fakat bugüne kadar olan icraatlarında vaat edilen işlerden hemen hemen hiçbirisini gerçekleştirememiş olması, geçmişte olduğu gibi program hükümleri sözde kalmış, bol bol konuşulup hayata geçirilememiş, bunun içinde umutsuzluğa ve karamsarlığa sebebiyet vermemiştir.

İkinci Çiller Hükümeti Başbakan tarafından da hükümet programı okunurken “... Bu hükümet, özü itibariyle bir seçim hükümetidir...”(Neziroğlu İ.,Yılmaz T.(2015), c. 3, 2023) şeklinde ifade edilmiş, sendikalar kanununun yine de ele alınacak kanunlardan olduğu ifade edilmiştir(Neziroğlu İ.,Yılmaz T.(2015), c. 3, 2024).

b-Yılmaz Hükümeti(06.03.1996-28.06.1996)

II.Yılmaz Hükümeti programında istihdam, işsizlik gibi bazı sosyal politika problemlerine değinildikten sonra “...Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları, iş kazalarının önlenmesi, iş güvenliğinin sağlanması, toplu pazarlık düzeninin sağlıklı yürütülmesi, son anayasa değişikliğine paralel olarak kamu çalışanlarının sendikalaşması ile ilgili kanuni düzenlemelerin yapılması gibi temel konular başta olmak üzere, huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için, ilgili taraflarla ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir...”(Neziroğlu İ.,Yılmaz T.(2015), c. 3, 2194) düzenlemeleri yer almıştır. Dolayısıyla hükümet programında sendikal konularla ilgili genel ve dolaylı ifadelerin yer aldığı görülmektedir.

c-Erbakan Hükümeti(28.06.1996-30.06.1997)

Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan, Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Tansu Çiller’le anlaşarak Türkiye’nin 54. Hükümetini kurmuştur. Kurulan hükümet Refh-Yol hükümeti olarak bilinmekte ve hükümet programı da Erbakan Hükümeti programı olarak isimlendirilmektedir (Şahin, N. (2000), 291-292).

Eski bir sendika liderini(Hak-İş) Milletvekili olarak TBMM’ye taşıyan ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olarak kabinesinde görev veren Erbakan Hükümeti programında: “...Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları, iş kazalarının önlenmesi, iş güvenliğinin sağlanması, toplu pazarlık düzeninin sağlıklı yürütülmesi gibi temel konular başta olmak üzere, huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için, ilgili taraflarla ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir...”(Neziroğlu İ.,Yılmaz T.(2015), c. 3, 2373) düzenlemesine yer vermiştir.

Erbakan hükümeti bir koalisyon hükümetidir. “54. Hükümet Programı yazım tekniği açısından ülke sorunlarını ve konuları başlıklar halinde ele almak yerine genel bir bütünlük içerisinde değerlendirmiştir” (Şahin, N. (2000), 292).

d-Yılmaz Hükümeti(30.06.1997-11.01.1999)

55. Hükümet Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Demokrat Türkiye Partisi anlaşarak Anavatan Partisi Lideri Mesut Yılmaz başkanlığında yeni hükümeti kurmuşlardır (Şahin, N. (2000), 292). Hükümet Programında Çalışma hayatı ve istihdan ayrı bölümler halinde düzenlenmiştir (Şahin, N. (2000), 293).

Üçüncü Mesut Yılmaz hükümeti programında sosyal güvenlik sisteminde norm ve standart birliğinin sağlanması için gerekli çalışmalar yapılacağı, “...üretken istihdamın artırılmasına öncelik verilecek, kişilerin kendi işlerini kurmaları desteklenecek, özel kesim için uygun yatırım ortamı sağlanacak alt gelir gruplarının yararlandığı doğrudan yardım sistemleri geliştirilecektir...”(Neziroğlu İ.,Yılmaz T.(2015), c. 3, 2542) düzenlemesine yer verilmiş olup, sendikalar ve Türk endüstri ilişkileri hakkında başka bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir.

e-Ecevit Hükümeti(11.01.1999-17.11.2002)

56. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisinin dışarıdan desteği ile Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit tarafından bir

azınlık hükümeti olarak kurulmuştur (Şahin, N. (2000), s. 293). Hükümet programının baş kısmında “Hükümetin ömrü kısa olacağı için, Hükümet Programını da kısa tuttuk” ibaresine yer verilerek kurulan yeni hükümetin adeta seçim amacıyla kurulan bir hükümet olduğu ifade edilmiştir (Şahin, N. (2000), 293).

Aynı zamanda beşinci Ecevit Hükümeti olan hükümet programında; “...Hükümetimiz, çalışma yaşamında barışın korunmasına ve sendikal hakların uluslararası standartlara kavuşturulmasına önem verecektir.

Sigortasız çalışma ve çalıştırma önlenecektir.

Çalışan çocukların sağlıklarının ve haklarının korunmasına ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterilecektir.

İşçi haklarındaki kısıntılar giderilecektir.

Kamu görevlilerinin sendikal hakları geliştirilecektir.

Sosyal güvenlik sistemi, tüm yurttaşları kapsar duruma getirilecek, kalıcı ve rasyonel bir düzene kavuşturulacaktır.

Çalışırken işsiz kalanların gelir kaybını belirli bir süre telafi etmek amacıyla işsizlik sigortası programı başlatılacak, bu programı yürütecek olan iş ve İşçi Bulma Kurumu yeniden yapılandırılacaktır...” (Neziroğlu İ., Yılmaz T.(2015), c. 3, 2743) düzenlemesi yer almıştır. 35. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti üç ayrı siyasi partinin katılımı ile kurulan bir koalisyon hükümeti olmasına rağmen sosyal politika ile ilgili önemli düzenlemeleri programına aldığı söylemek abartılı bir yaklaşım olmayacaktır.

7-2002-2018 DÖNEMİ

Bu dönemde Gül, Erdoğan, Davutoğlu ve Yıldırım tarafından toplam sekiz hükümet kurulmuştur. Hükümet programlarına baktığımız zaman;

a-Gül Hükümeti(18.11.2002 – 14.03.2003)

Abdullah Gül tarafından kurulan hükümet programında şu düzenlemeye yer verilmiştir. “...Ekonomi politikaları, toplumun refahını artırmada ve insanlara kaliteli yaşam koşulları oluşturmada zorunlu olmakla birlikte, tek başına yetersiz kalmaktadır. Etkili sosyal politika uygulamalarıyla birleşmeyen ekonomi politikaları, toplumdan destek alamadığı için başarısız olmaktadır. Bu nedenle, hükümetimiz, ekonomik kalkınma politikalarını sosyal politikalarla dengeli bir şekilde yürütecektir.

Hükümetimizin uygulayacağı ekonomik program ve politikalarda, sosyal adalet gözetilecek ve insanı merkeze koyan yeni bir kalkınma yaklaşımı benimsenecektir. Uygulanacak ekonomik program, sosyal politikalarla uyumlu, sosyal bütünleşmeyi ve dayanışmayı sağlayıcı, işsizliği azaltıcı ve yoksulluğu ortadan kaldıracı nitelikte olacak; ekonomik büyümeden elde edilecek nimetlerin adaletli bölüşümünü sağlayacak insanî bir yapı taşıyacaktır.

Çalışan kesimlerin vergi yükü kademeli olarak hafifletilecek-tir...” (tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b003m.htm). Bu düzenlemeler dışında sendikal haklar ve sosyal politikalarla ilgili başkaca bir düzenlemenin yer olmadığı görülmektedir.

Bu durum Ana Muhalefetin lideri Deniz Baykal (CHP Genel Başkanı) tarafından program üzerinde yapılan konuşmada şu şekilde ifade edilmektedir.

“...Hükümet Programının çalışma yaşamına ilişkin alanındaki eksiklikleri çok daha vahim boyutlarda bulunuyor. Programda “sendika” kelimesi sadece bir kez telaffuz ediliyor; ancak, işçilerin mevcut haklarının da ortadan kaldırılacağına ilişkin önemli belirtiler vardır. AKP Programı, ülkemizi bir ucuz emek cenneti haline getirecek düzenlemeleri içerirken, sendikal hak ve özgürlükleri görmemezlikten gelmektedir.

Programda ücret politikalarına ilişkin herhangi bir ibare yoktur; asgarî ücretle çalışan milyonlarca işçiyle ilgili tek satıra yer verilmemiştir”...”(tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b004m.htm).

b-Erdoğan Hükümetleri I, II, III(14.03.2003 – 29.08.2014)

Birinci Erdoğan Hükümeti Programında:”...Çalışma hayatıyla ilgili mevzuata, ulusal ve uluslararası gelişmeler ışığında, günün koşullarına uygun bir yapı kazandırılacaktır. İşsizlik, sadece, önemli bir üretim faktörünün israfı değil, aynı zamanda, büyük ölçüde bir insanlık problemi olarak ele alınacaktır. İşsizliğin çözümünde, sadece toplam talebin yönetiminde kullanılan para ve maliye politikaları değil, bunlarla birlikte arz yanlı politikalar da kullanılacaktır. Sosyal güvenlik kuruluşlarında, norm ve standart birliği sağlanacak, uluslararası sözleşmeler ve sosyal güvenliğin temel ilkeleri çerçevesinde çağdaş, bütünleştirilmiş bir sosyal güvenlik ağı sağlanacaktır.

İşgücü piyasalarının yapısı ve özellikleri, son yıllarda önemli ölçüde değişime uğramaktadır. İstihdamın ve işsizliğin endüstriyel ve meslekî dağılımı, istihdam statüsü, geçmiş dönemlere göre farklı bir trende girmektedir. Bu nedenle, işçi ve işveren kuruluşlarının rol ve fonksiyonlarının etkinliğini artırıcı ortam oluşturulacaktır.” düzenlemesine yer verilmiştir.

Birinci Erdoğan Hükümetinin devamı niteliğindeki İkinci Erdoğan Hükümeti Programında:”... halkımızın ihtiyaçları doğrultusunda, artan nüfusumuza ve işsizlerimize istihdam imkânı oluşturmak temel önceliğimizdir.

Sağladığımız güven ve istikrarla, hızlı, yüksek ve sürdürülebilir bir büyüme gerçekleştirilmiş, geçmiş krizlerin açtığı yaralar sarılmıştır.

İstihdamı ve üretimi destekleyen bir anlayış içinde, kapsamlı bir Teşvik Yasası uygulamaya konmuş, istihdam oluşturmanın dinamiği olan yatırımlar canlandırılmış, üretime dönük kapasite kullanım oranları artırılmıştır.

İktidarımızın başladığı 2002 yılının sonundan günümüze, nüfusumuzda meydana gelen 4 milyon kişilik artışa rağmen, yeni işsiz oluşturulmadığı gibi, devralınan işsiz kişi sayısı azaltılmıştır.

2002 yılında yüzde 10,3 olan işsizlik oranı, 2006’da yüzde 9,9’a gerilemiştir. Önümüzdeki dönem, hükümetimiz için uzun vadeli ekonomik gelişme ve kalkınma için sosyal politikaların merkeze alındığı bir dönem olacaktır.

İstihdamın artırılması, daha fazla ve daha kaliteli iş imkânlarının oluşturulması için çabalarımız artarak devam edecektir.

2003 yılında yapılan 3 puanlık indirim sonucu, işsizlik sigortası prim oranı yüzde 7’den yüzde 4’e çekilmiştir.

Sosyal sigorta primine esas kazancın alt sınırı asgari ücrete eşitlenmiş, bir başka ifadeyle sanal asgari ücret uygulaması sona ermiştir.

Önümüzdeki dönemde SSK işveren prim oranı, 2008 yılında 5 puan ile başlamak üzere kademeli olarak indirilecektir.

İşverenlerin zorunlu özürlü istihdamında SSK işveren prim tutarı hazine tarafından karşılanacaktır. Şirket kurma ve kapatma ile ilgili maliyetler düşürülecektir.

Esnek istihdam biçimleri artırılabilecek, esneklik-güvence ilişkisi korunacaktır.

Önümüzdeki dönemde, sadece mali yükler değil, istihdam üzerindeki idari ve yasal yükler de azaltılacaktır.

Çalışma hayatına ilişkin bürokratik formaliteler daha da basitleştirilecektir.

Zorunlu istihdam uygulamalarında, işverenlerin işçi çalıştırmasını özendirecek düzenlemelere gidilecektir.

İstihdam üzerindeki yüklerin hafifletilmesi için, İş Kanunu’na göre açılması zorunlu birimler konusunda kolaylaştırıcı düzenlemeler getirilecektir.(Neziroğlu İ.,Yılmaz T.(2015), c. 3, 8240-41)” değerlendirmelerinde bulunulmuştur.

Üçüncü Erdoğan Hükümeti Programında: “...Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı”nı 2010 yılında uygulamaya koyduk. Bu Eylem Planı çerçevesinde sosyal yardım başvurusunda bulunan veya sosyal yardım alan çalışabilir durumdaki vatandaşların İŞKUR’a kayıtlarını yapıyoruz. İŞKUR, yoksul vatandaşlarımızla özel olarak ilgilenmeye, onlara yönelik özel mesleki eğitim programları geliştirmeye, iş bulmalarını kolaylaştırmak için rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini vermeye başladı.

İktidarlarımız döneminde uyguladığımız sosyal politikalar sonucunda ülkemizdeki yoksulluğun azaltılması ve gelir dağılımının düzeltilmesi konusunda çok önemli mesafeler kat ettik. 2002 yılında kişi başına aylık 30 doların altında bir gelire sahip 136 bin kişi varken 2009 yılında 30 doların altında bir gelire sahip nüfus kalmadı.

Aylık 65 doların altında bir gelire yaşayan nüfus 2002 yılında 2 milyon kişi iken, 2009 yılında bu rakam 159 bin kişiye düştü. 129 doların altında bir gelire yaşamak zorunda kalan vatandaşlarımızın toplam nüfus içindeki sayısı 2002’de 20 milyon iken 2009 yılında bunu 3 milyona indirdik. 2015 yılına kadar aylık 65 doların altında bir gelire yaşamak zorunda olan vatandaşımız kalmayacak.

2023 için temel hedefimiz mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmak. Hükümet olarak yoksullukla mücadelede önemli bir başarı ve tecrübe birikimi oluşturduk. Bu alanda tecrübelerimizi dikkate alarak yeni bir dönemi başlatıyoruz.

Önümüzdeki dönemde sosyal yardımlar sosyal hizmetlerle eş zamanlı bir biçimde uygulanacak. Örneğin, engellisi olan bir aileye sosyal yardım verilirken, ailenin başvurusuna gerek kalmadan, o ailedeki engelliye de gerekli rehabilitasyon hizmetleri sağlanacaktır.

Sosyal yardımlarda ailenin durumu esas olacak. Her aileye aynı tür ve aynı miktar yardımı yapmak yerine, o ailedeki kişi sayısı, kişilerin yaşları, sağlık ve özürüllük durumları dikkate alınarak yardım miktarı belirlenecek.

Ailede çalışabilecek durumda ama çalışmayan kişiler varsa iş gücü piyasasına yönlendirilecek. Kayıtlı çalışan kişiler de yoksul durumuna düşerse sosyal yardımlarla onları destekleyeceğiz.

Sosyal Konut Projesi’yle yoksul hanelere teslim edilmek üzere ilk aşamada elli bin, ikinci aşamada da elli bin olmak üzere toplam yüz bin konut yapacağız. Bu konutları ayda 100 lira taksitle vatandaşımıza vereceğiz.

Yeni evlenecek yoksul çiftlerimizin yirmi yıl geri ödemeli, çeyizi içinde, konut edinmelerini sağlayacağız.

AK PARTİ iktidarları olarak engellilerimize, yaşlılarımıza, korunmaya muhtaç çocuklarımıza, şehit ailelerimize, gazi ve malullerimize, muhtaçlarımıza sıcak bir gönül ve yaygın imkânlar sunduk.

Önümüzdeki dönemde Türkiye’yi sosyal hizmet alanında evrensel yaklaşımlarla model ülke hâline getireceğiz...

Kadınlarımızın istihdam imkânlarında ve sosyal güvenlik haklarında, girişimcilik desteklerinde, doğum izinlerinde önemli ilerlemeler sağladık. Sosyal destek ve proje desteklerinin yüzde 70’ini kadınlarımıza verdik. (Neziroğlu İ.,Yılmaz T.(2015), c. 3, 8359-8360)” düzenlemesiyle sosyo-politik alanda yapılacaklar değerlendirilmiştir.

c-Davutoğlu Hükümetleri I, II, III(29.08.2014 – 24.05.2016)

Başbakan Ahmet Davutoğlu hükümet programını okurken bu programın 61.hükümet programının devamı niteliğinde olduğu vurgusunu yaptıktan sonra aşağıdaki esaslara yer vermiştir.

“...Çalışma hayatı, Hükümet olarak barış ve huzurun temin edilmesi ve sosyal adaletin sağlanmasında büyük önem verdiğimiz bir alandır, Bu amaç doğrultusunda çalışanlarımızın haklarının ve işletmelerimizin rekabet gücünün korunduğu, AB standartları ve ILO normlarına uygun bir çalışma hayatının geliştirilmesi için çalışmaktayız,

2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle çalışanlarımızın sendikal hak ve özgürlüklerinde önemli iyileştirmeler yaptık, Anayasa değişikliği ile memurlarımıza toplu sözleşme hakkı getirilmiş, bu toplu sözleşmeden emeklilerimizin de yararlanması sağlanmıştır, Toplu sözleşmeye ilişkin yasal düzenlemeler hayata geçirilmiş, ilk defa 2012 yılı için memur maaşları toplu sözleşme ile belirlenmiştir, Ayrıca Ekonomik ve Sosyal Konseye Anayasal güvence sağlayarak sosyal diyalog yolunda güçlü bir adım attık,

Hükümet olarak, önümüzdeki dönemde evrensel standartlara uygun kaliteli, esnek ve güvenceli bir çalışma hayatı tesis etmek için gerekli düzenlemeleri yapacağız,

Çalışanlarımızın örgütlenme ve toplu pazarlık haklarını ILO ve AB normlarını dikkate alarak yeniden düzenledik,

Bu düzenlemeler sonucunda sendikal örgütlenme oranları ile toplu sözleşmeden yararlanma oranlarını 2023 yılında AB ortalaması düzeyine çıkarmayı hedefliyoruz,

Hükümetimiz, çalışanlarımızın yaşam standartlarının yükselmesi ve toplumsal refahtan daha fazla pay almaları için bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da azimli bir şekilde çalışmaya devam edecektir...” (https://www.memurlar.net/haber/481857/62-hukümet-programinin-tam-metni.html) düzenlemelerine yer verilmiştir.

Koalisyon görüşmelerinin olumsuz geçmesi ve Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun görevi iade etmesinin ardından 24 Ağustos 2015 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Meclis Başkanı İsmet Yılmaz bir araya gelerek erken seçim kararı alındığını açıklamıştır. Hemen aynı gün Resmî Gazete'nin mükerrer sayısında yayınlanan kararın ertesi günü, Yüksek Seçim Kurulu tarafından seçim tarihini 1 Kasım 2015 olarak açıklanmıştır.

Seçime kadar gidecek bir hükümet kurmak üzere Başbakan Ahmet Davutoğlu tekrar görevlendirilmiştir. Anayasa uyarınca TBMM Başkanlığı, partilerin milletvekili sayılarına göre seçim hükümetindeki kontenjanlarını hesapladı. Buna göre, başbakanlık ve anayasaya göre bağımsız olması gereken 3 bakan haricinde AKP'ye 11, CHP'ye 5, MHP ve HDP'ye üçer bakanlık düştü. CHP ve MHP bakanlıkları reddedeceklerini, HDP ise kabul edeceğini duyurdu. Buna karşın, bakanlık teklifi alanlardan MHP'li Tuğrul Türkeş parti kararının aksine bakanlığı kabul etti, HDP'li Levent Tüzel ise parti kararının aksine kabul etmedi. 31 Ağustos 2015 tarihinde başbakan yardımcılarının görev dağılımı belli oldu.

1 Kasım tarihindeki seçimlerde AKP kaybettiği tüm oyları geri kazanarak %49,5 oranıyla yeniden tek başına iktidar oldu.

Dolayısıyla İkinci Ahmet Davutoğlu bir icraat hükümeti olmayıp Türkiye’yi seçime götürmek üzere kurulan bir seçim hükümeti olduğu için yeniden bir program hazırlanmamıştır.

Üçüncü Davutoğlu Hükümeti bir icraat hükümeti olup programında aşağıdaki düzenlemelere yer verilmiştir: “...Adalet ve Kalkınma Partisi Hükümetleri olarak bugüne

değın çalışma barışını, çalışma hayatında hakkaniyeti ve insan onuruna yakışır çalışma ortamlarının tesis edilmesini esas aldık. 64. Hükümet döneminde de evrensel standartlarda ve uluslararası taahhütlere uygun, kaliteli ve güvenceli bir çalışma hayatını tam olarak tesis etmeyi hedefliyoruz. Diğer alanlarda olduğu gibi, çalışma hayatının merkezine de insanı koyuyoruz.

Çalışan kesimlerimizin iş sağlığı ve güvenliği kendi başına bir değer olduğu gibi, verimli ve katma değeri yüksek bir üretim yapısının da ön şartıdır.

Yeni dönemde kayıt dışılığın da önemli bir nedeni olan çalışma hayatındaki katılımları azaltarak, istihdamın gelişimine sağlıklı bir zemin oluştururken, işletmelerimizin rekabet gücünü artıracğıız.

Kıdem tazminatı sisteminde yaşanan sorunların çözümü amacıyla sosyal taraflarla diyalog içinde gerekli düzenlemeleri yapacağız. Özel sektör işletmelerinde eğitim birimleri kurulmasını teşvik edeceğiz.

Özel sektör, meslek kuruluşları ile işçi ve işveren kuruluşlarının meslek eğitimi vermelerini özendiracağız. Sektörden gelen talepler doğrultusunda iş ve eğitim dünyası için gerekli olan Ulusal Meslek Standartları hazırlanıp yürürlüğe konulacak, yürürlükteki standartlar en geç 5 yılda bir güncellenecektir.

Avrupa Birliği ve İLO standartlarını esas alarak oluşturduğumuz İş Sağlığı ve Güvenliği Eylem Planı’nı kararlılıkla hayata geçireceğiz.

Kısmi zamanlı çalışma, staj, prim desteği gibi araçlarla ve bilgi toplumu şartlarında gelişen yeni işlerle genç ve kadın istihdamını artıracak bir çalışma ortamı oluşturacağız.

Yabancıların çalışma izinleri ile ilgili süreçleri basitleştireceğiz.” (https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukümet_programi.pdf s. 64-65) değerlendirmesinde bulunulmuştur.

d-Yıldırım Hükümeti(65.Hükümet)(24.05.2016 – 09.07.2018)

Türkiye’nin 65. Hükümeti olan Binali Yıldırım Hükümeti Programında: “...Diğer alanlarda olduğu gibi, çalışma hayatının merkezine de insanı koyuyoruz.

Çalışan kesimlerimizin iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması insani açıdan önemli olduğu gibi, verimli ve katma değeri yüksek bir üretim yapısının da ön şartıdır.

İş güvencesi ve kıdem tazminatı hususları tüm sosyal taraflarla görüşülerek çalışanın hak ve hukuku gözetilmek suretiyle birlikte ele alınacaktır.

Özel sektör işletmelerinde eğitim birimleri kurulmasını teşvik edeceğiz. Özel sektör, meslek kuruluşları ile işçi ve işveren kuruluşlarının meslek eğitimi vermelerini 19 özendiracağız.

Sektörden gelen talepler doğrultusunda iş ve eğitim dünyası için gerekli olan Ulusal Meslek Standartları hazırlanıp yürürlüğe konulacak, yürürlükteki standartlar en geç 5 yılda bir güncellenecektir.

Avrupa Birliği ve İLO standartlarını esas alarak oluşturduğumuz İş Sağlığı ve Güvenliği Eylem Planı’nı kararlılıkla hayata geçireceğiz.

Yabancıların çalışma izinleri ile ilgili süreçleri basitleştireceğiz.” (<https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/65-hukümet-programi> 20180125142728.pdf s. 18-19) düzenlemelerine yer vermiştir (Gök, M.(2021), 183).

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğunun geride kalan toprakları üzerinde kurulan ve kuruluş yıllarında yaşanan savaşlar vb. sorunlar nedeniyle tekalif-i milliye gibi önemli kanunları hayata geçirerek milli egemenlik ve bağımsızlık yolundaki zorlukları bir bir aşarak

kuruluşunu tamamlayan Türkiye Cumhuriyeti zamanın koşullarına uygun olarak sosyal, ekonomik, siyasi ve politik konularla ilgili düzenlemelerini de yapmaya başlamıştır.

Türkiye’nin sosyo-ekonomik özellikleri nedeniyle Avrupa’da görüldüğü gibi bir endüstriyel gelişme yaşanmamış ise de onların uzun yıllar yaşadıkları tecrübenin sonucunda işçi-işveren ilişkileri, çalışma ilişkileri, daha genel bir ifade ile içtima-i siyaset alanındaki gelişmeler çok daha kısa zamanda ve sürede yaşanmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte kurulan ilk hükümetler olan İcra Vekilleri Heyetinin programında daha çok yeni kurulmuş olmanın beraberinde getirdiği temel konu ve unsurlarla ilgili konuların daha çok hükümet programında yer aldığı, içtima-i siyasetle ilgili konuların bu dönemlerde programda kendisine cari koşullar nedeniyle yer bulamadığını söyleyebiliriz.

Ülkemiz koşulları ve sahip olduğumuz sosyo-ekonomik birikimimizin çalışma hayatı vb. diğer konuların daha kısa zamanda pratik hayatta uygulanmaya başladığı, çalışma izni, hak edilen ücret, ödemeler, yemek vb. uygulamaların koşullar kötü de olsa hemeh kabul gördüğü, yasal düzenlemelerin ise daha sonra geldiğini görüyoruz.

Tarım sektörünün zamanla etkinliğinin azalması, sanayileşme ve hizmet sektörünün ağırlığının artması, demokratik teamüllerin de güçlenmesiyle birlikte özellikle Menderes, Özal ve sonrasında ülkemizde endüstriyel ilişkiler konusunda çok önemli gelişmelerin yaşandığını görüyoruz.

Sendikaların güçlenmesiyle sosyal ve siyasal alandaki etkinliklerin de arttığını ve zaman içerisinde çok sayıda sendikacının parlamenter ve bakan olduğunu, zamanla demokratik sistemin olmazsa olmazlarından olmuştur.

1920’lerden 2018’lere kadar hükümetlerin yaşam süresiyle eşit programlarda düzenlenen sosyal politika konularının 2018 yılından itibaren yeni bir döneme evrildiği ve yıllık olarak hazırlanan programlarda düzenlendiği ve geline nokta çok daha çeşit ve kapsamlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKLAR

- Çoban, Ahmet(2018), “*Cumhuriyet Dönemi Hükümet Programları ve Öğretmenlik Mesleği*”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Yaz-2018, C. 17, S.67(dergipark.org.tr/download/article-file/510794(Erişim Tarihi: 03.06.2021))
- Dağlı Nuran, Aktürk Belma(1988), *Hükümetler ve Programları 1920-1960*, TBMM Yay., C.1, Ankara
- Dağlı Nuran, Aktürk Belma(1988), *Hükümetler ve Programları 1920-1960*, TBMM Yay., C.2, Ankara
- Dağlı Nuran, Aktürk Belma(1988), *Hükümetler ve Programları 1920-1960*, TBMM Yay., C.3, Ankara
- Gök, Mehmet(2021), *Demokratik Toplumda Sendika Siyaset ilişkisi ve Türkiye Deneyimi*, Nobel Akademi Yay., Ankara
- Hayta Necdet., Belenli, Tuğba(2021)., “*Milli Mücadele Dönemi ’nde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Uygulanan Sosyal Politikalar*”, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 3 (belleten/gov.tr/tam-metin/259/tur(Erişim Tar.: 07.06.2021))
- Kanca Cenk Osman.(2012), “*1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar*”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 9, S. 19(mku.edu.tr/files/25_dosya_1355413586.pdf(Erişim Tarihi: 07.06.2021))

- Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer(2013), *Hükümet Programları*, TBMM Yay., C. 1, Ankara
- Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer(2013), *Hükümet Programları*, TBMM Yay., C. 2, Ankara
- Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer(2013), *Hükümet Programları*, TBMM Yay., C. 3, Ankara
- Neziroğlu İrfan, Yılmaz Tuncer(2013), *Hükümet Programları*, TBMM Yay., C. 8, Ankara
- Öztürkci, Alparslan(2020), “*Şemsettin Günaltay Hükümetinin Programı ve Tarihsel Misyonu*”, İğdır Üniversitesi sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:23, İğdır (sosbider.igdir.edu.tr/Makaleler/1464926288_16_Ozturkci_(409-434).pdf.(Erişim Tar. 04.06.2021)
- Şahin, Nurhayat(2000), “Kamu Yönetimi Açısından 54.-57. Hükümet Programları ve Siyasi Parti Programlarının Karşılaştırılması”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1-2, Konya(dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262139(Erişim Tar. 03.06.2021))
- tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b004m.html(Erişim Tarihi: 15.04.2021).
[https://www.memurlar.net/haber/481857/62-hukümet-programinin-tam metni.html](https://www.memurlar.net/haber/481857/62-hukümet-programinin-tam-metni.html) (Erişim Tarihi: 15.04.2021)
- https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukümet_programi.pdf(Erişim Tarihi: 15.04.2021)
- [https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/65-hukümet-programi 20180125142728.pdf](https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/65-hukümet-programi-20180125142728.pdf)(Erişim Tarihi: 17.04.2021)
- 16.11.1989 tarih ve 20344 sayılı Resmi Gazete
- 06.07.1991 tarih ve 20921 sayılı Resmi Gazete
- 01.12.1991 tarih ve 21068 sayılı Resmi Gazete
- 06.07.1993 tarih ve 21629 sayılı Resmi Gazete